

TÜRKÇE ÖĞRETMEN ADAYLARININ HAZIRLIKSIZ KONUŞMA SÜRECİNDE KULLANDIKLARI GEREKÇELENĐİRME ROLLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Aslı Kırbaş¹

Faik Kanatlı²

Geliş Tarihi/Recieved: 26.09.2019 Kabul Tarihi/Accepted: 02.12.2019

ÖZET

Bu araştırma, Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşma sürecinde gerekçelendirme yaparken kullandıkları rollerin cinsiyet değişkenine göre incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmada veri toplamak amacıyla Toulmin'in (1958) gerekçelendirme modelinden yararlanılmıştır. Verilerin analizinde Erduren, Simon ve Osborne'un (2008) geliştirdikleri Argümantasyon değerlendirme ölçeğinden yararlanılmıştır. Lewandowski (1990: 86) gerekçelendirmeyi, "İnandırma aracı anlamayı ve karar vermeyi sağlayan araç; kuşkuları giderici, devindirici, akılcı bir araç. Bir tezi gerekçelendirmeye yönelik tümce." olarak belirtiyor. Araştırmanın çalışma grubu Mersin üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe öğretmenliği bölümü öğrencilerinden 40 kişi oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, gerekçelendirme rolü kullanmada kadın adayların erkek adaylara oranla daha fazla gerekçelendirme rolü kullandıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Argümantasyon; gerekçelendirme; konuşma

INVESTIGATION OF JUSTIFICATION ROLES OF TURKISH TEACHER CANDIDATES DURING IMPROVISED SPEECH IN TERMS OF VARIOUS VARIABLES

ABSTRACT

The aim of this study was to investigate the role of Turkish teacher candidates in making unprepared speech justification according to gender variable. In this study, the justification model of Toulmin (1958) was used to collect data. The data were analyzed using the Argumentation assessment scale developed by Erduren, Simon and Osborne (2008). Lewandowski (1990: 86) justifies, araç The means of convincing means to understand and to decide; suspicious, motivating, rational tool. Sentence to justify a thesis.. The study group consisted of 40 students from Mersin University, Faculty of Education, Department of Turkish Language Teaching. Within the scope of the research, it was seen that female candidates used more justification roles than male candidates in using justification role.

Keywords: Argumentation; justification; impromptu speech

¹Türkçe Öğretmeni., Milli Eğitim Bakanlığı, Mersin, asli_kirbas33@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3980-3738

²Prof. Dr., Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi, fkanatli@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8149-6789

Not: Bu çalışma 'Türkçe Öğretmen Adaylarının Hazırlıksız Konuşmada Gerekçelendirme Düzeyleri' başlıklı tezin bir bölümüdür.

1. GİRİŞ

Konuşma, doğuştan getirilen bir beceridir. İşitme duyusunu anne karnında edinen birey dünyaya geldikten sonra çeşitli eğilimlerle konuşma, kendisini ifade etme çabasında bulunur. Taşer'e (2000: 27) göre "Konuşma duygu, düşünce ve dileklerin görsel, işitsel öğeler aracılığı ile karşdakine iletilmesi, açıklanması, dışavurulmasıdır". Becerinin geliştirilmesi, kişinin ifade gücünü artırır, anlatabilirliğini ve anlaşılabilirliğini olumlu yönde geliştirir. Demirel'e (2003: 88) göre konuşma duygu, düşünce ve bilgilerin seslerden oluşan dil aracılığıyla aktarılması sürecidir. Bu noktada konuşmanın yapılacağı dil, dilin kültürel ve etimolojik özellikleri konuşmanın yapısını belirler. Dilin özellikleri, zenginliği, dildeki ifade çeşitliliği konuşma açısından önem arz eder.

Dil, oluşum itibari ile insanın varlığından bu yana varlık gösterir. Mazisi insanlık tarihi kadar eski olan konuşma yetisi, insanoğlunun dünyadaki gücünün teminini, koruyuculuğunu ve gelişimini sağlayan dil olgusunun en kolay şekliyle dışavurumudur" (Erdem, 2012: 46). İnsan sosyal bir varlıktır ve toplumsal olarak yaşayabilmek için iletişim kurmaya ihtiyaç duyar. "İnsan konuşma aracılığıyla düşüncelerini, duygularını en kolay biçimde anlatırken yine konuşma aracılığıyla gereksinimlerinin büyük kısmını karşılayabilmektedir. Konuşmalar bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilir ve amacına bağlı olarak yöntem ve teknik açısından farklı başlıklarda gruplandırılır. Kişinin günlük yaşamında, iletişim kurmak, ihtiyaçlarını gidermek için okulda, sokakta, iş yerinde, evde, dinlenme zamanlarında, gerçekleştirdiği konuşmalar, hazırlıksız konuşmalardır.

Hazırlıksız konuşmalar öğretmenler, özellikle temel dil eğitimi veren sınıf öğretmenleri ve Türkçe öğretmenleri için büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte, hazırlıksız konuşmanın niteliği, nasıl gerekçelendirildiği ile ilgilidir. Çünkü çelişmezlik içeren konuşmalar dinleyici üzerinde etkiye sahiptir. Konuşmada kullanılan gerekçeler, konuşmanın çelişmezliğini etkiler. Gerekçelendirme ise farklı tanımlara sahip olmakla birlikte tanımlar, belirli ortak noktalarda kesişmektedir. "Toulmin (2000), gerekçelendirmeyi, belirli bir iddianın geçerliği konusunda insanları ikna etmek üzere veri, akıl yürütme, destek ve çürütmeleri kullanma süreci olarak belirtmiştir. Bu bağlamda incelenip değerlendirildiğinde gerekçelendirmenin amaçlı bir eylem olduğu söylenebilir. Konuşmacı, amacını gerçekleştirmek için farklı roller üstlenir, "Üç temel gerekçelendirmeli eylem olan önermek, karşı çıkmak ve kuşku duymak üzerine gerekçelendirme modelleri, öneren, karşı çıkan ve kararsız olarak dağılır" (Plantin 1996: 77). Türkçe öğretmen adaylarının bu rolleri kullanmaları, hangi rolü ağırlıkla kullandıkları gerekçelendirme becerilerinin etkisini gösteren bir durumdur.

Toplumsal bütünlüğün sağlanması, kültürün aktarımı, ülkenin gelişimi, sosyal yaşamın düzeni, dilin nasıl kullanıldığı ile ilgilidir. Bu bağlamda dili öğretme görevine sahip Türkçe öğretmen adaylarına büyük sorumluluk düşmektedir. Bu bakımdan Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşma sürecinde gerekçelendirme becerisi, mesleki hayatlarında büyük önem taşır. Konuşma becerisi eğitiminin temel faktörü, Türkçe öğretmenleridir. Beceriyi geliştirecek olan Türkçe öğretmenlerinin öncelikle bu konuda olumlu örnek teşkil etmeleri beklenir. Türkçe öğretmen adayı, meslek hayatına başlamasıyla birlikte, birçok öğrencinin hayatına değecek ve öğrencilerin dil gelişimine katkı

sağlayacaktır. Konuşmalarında iyi düzeyde, açık, çeşitlilik arz eden gerekçelendirmeler yapan öğretmenler öğrencileri bu yönlü olumlu etkileyeceklerdir. Öğretimde bu becerinin gelişmemiş olması vereceği eğitimin de eksikliler taşımasına sebep olacaktır.

Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşmada kullandıkları gerekçelendirme rolleri, rollerin dağılımı; toplumun kültürel yapısı, eğitim durumu, değişkenleri hakkında sonuçlar elde edilmesine yarar sağlayacaktır.

Türkçe öğretmenlerinin hazırlıksız konuşmada gerekçelendirme durumunun gelişimi için adaylık döneminden itibaren bunun takibi ve gelişimi sağlanmalıdır. Bu bağlamda Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşma sürecinde gerekçelendirme yaparken kullandıkları gerekçelendirme rollerinin belirlenmesi, gerekçelendirme durumlarının gelişimi anlamında öneme sahiptir.

Konuşma eyleminde bir ifade biçimi, anlatımı destekleme söylemleri olarak değerlendirebileceğimiz gerekçelendirme (argümantasyon) üzerine bazı çalışmalar (Kardaş, 2013; Torun ve Şahin, 2016) gerçekleştirilmiştir. Kaya (2015), “Ortaokul Öğrencilerinin Yazılı Metinlerinde Ahlaki Gerekçelendirmenin Kohlberg Ahlak Kuramına Göre İncelenmesi” ve Karakoç (2017) “Değer İkilemi Bağlamında Üretilen Öğrenci Metinlerinin Gerekçelendirme Tarzları ve Sorunları Açısından İncelenmesi” çalışmaları yazma becerisi kapsamında gerekçelendirmenin önemi açısından alana katkı sunmuşlardır. Bununla birlikte Türkçe eğitiminde konuşma becerisi gelişim alanında gerekçelendirme çalışmaları ile ilgili boşluk olduğundan söz edilebilir. Bu bağlamda bu araştırma, belirlenen boşlukların doldurulması açısından öneme sahiptir.

1.1. Araştırmanın amacı

Bu çalışmada Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşma sürecinde gerekçelendirme rolleri cinsiyet ve sınıf faktörlerine göre değişim gösterip göstermediğine ulaşmak amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Konuşma eyleminde bir ifade biçimi, anlatımı destekleme söylemleri olarak değerlendirebileceğimiz gerekçelendirme (argümantasyon) üzerine pek çok çalışma (Kardaş, 2013; Torun ve Şahin, 2016 vb.) gerçekleştirilmiştir. Kaya (2015), “Ortaokul Öğrencilerinin Yazılı Metinlerinde Ahlaki Gerekçelendirmenin Kohlberg Ahlak Kuramına Göre İncelenmesi” ve Karakoç (2017) “Değer İkilemi Bağlamında Üretilen Öğrenci Metinlerinin Gerekçelendirme Tarzları ve Sorunları Açısından İncelenmesi” çalışmaları yazma becerisi kapsamında gerekçelendirmenin önemi açısından alana katkı sunmuşlardır. Bununla birlikte Türkçe eğitiminde konuşma becerisi gelişim alanında gerekçelendirme çalışmaları ile ilgili boşluk olduğundan söz edilebilir. Bu bağlamda bu araştırma, belirlenen boşlukların doldurulması açısından öneme sahiptir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşmada gerekçelendirme rollerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesini hedefleyen bu çalışmada, betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

İnceleme sürecinde, inceleme yapılan ortamda her hangi bir değişiklik yapılmadan araştırma yürütülmüştür.

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubuna ait bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubu

	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kadın	23	57.5
	Erkek	17	42.5
Sınıf	1	10	25
	2	10	25
	3	10	25
	4	10	25

Bu çalışmanın gerçekleştiği çalışma grubu Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Türkçe Öğretmenliği Programında okuyan 1, 2, 3 ve 4. sınıf öğrencileridir. Her sınıf düzeyinden 10, toplamda 40 öğretmen adayı ile çalışılmıştır. Çalışmaya katılan öğrenciler gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenmiştir. Çalışmada bu öğrencilerden elde edilen veriler incelenmiştir. Bu çalışmada öğretmen adaylarındaki hazırlıksız konuşma sürecinde kullandıkları gerekçelendirme rolleri incelenmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşma metinleri ve çalışmada veri toplamak amacıyla Toulmin’in (1958) gerekçelendirme modelinden yararlanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Erduran, Simon ve Osborne’un (2008) argümantasyon değerlendirme ölçeğinin argümantasyon değerlendirme rubriğine dönüştürülmüş şekli kullanılmıştır. Gerekçelendirme stratejileri, türleri ve rolleri incelenirken ise alan yazın gözetilerek kontrol listeleri oluşturulmuştur.

2.4. Veri Analizi

Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşmalarının her biri gerekçelendirme kuramı etrafında araştırmacı ve alan uzmanıyla değerlendirilmiştir. Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşma sürecinde, gerekçelendirme rolleri (R), olarak simgelenmiştir. Verilerden elde edilen sonuçların ortaya konmasında betimsel istatistikten yararlanılmıştır. Verilerin söylem çözümlemesine hazırlanması için kontrolleri yapılmış, görüntülü kayıtlar yazılı metin haline getirilmiştir. Bu veriler sınıf düzeylerine göre ayrılmış ve her aday için olmak üzere numaralandırılarak metinlere 1’den 40’a kadar numara verilmiştir.

Konuşma süresine ya da konuşmacının süreyi kullanma becerisine bağlı olarak uzun ve kısa metinler şeklinde ortaya çıkmıştır. Konuşma metinlerinde hiçbir düzeltme yapılmamıştır. Bu şekilde analize hazır hale getirilen veriler hazırlanan puanlama ölçekleri ile değerlendirilmiş ve çıkan sonuçlar tablo haline getirilmiştir.

Nitel verilere uygulanan veri analiz basamakları aşağıda belirtilen şekilde gerçekleşmiştir:

a) Gerekçelendirme için kullanılan, gerekçelendirme rollerinin tespit edilebilmesi için hazırlanan kontrol listesi uygulanmıştır.

b) Her ölçüm özelliği için söylem çözümlemesi tekniği kullanılmıştır.

c) Tüm verilere uygulanan söylem çözümleme yöntemi ile veriler analiz edilerek genel sonuçlara ulaşılmıştır.

2.5. İşlem

Araştırmanın veri toplama aşamasının ilk basamağında, Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşma sürecinde hangi önermeyi kullanacakları araştırılmıştır. Türkçe öğretmen adaylarının hem mesleki hem de günlük yaşamında yer tuttuğu düşünülen 40 önerme araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Bu önermeler, Türkçe eğitimi ve Eğitim Bilimleri alanlarında uzman 3 araştırmacı tarafından incelenmiş ve uygunlukları gözetilerek önerme sayısı 20'ye düşürülmüştür.

Araştırmada veri toplanırken her sınıf düzeyinden 10 aday, toplamda 40 aday gönüllü olarak araştırmaya katılarak katkı sağlamıştır. Türkçe öğretmen adayları, belirlenen 20 önermeyi, rastlantısal şekilde seçerek 3 dakika ile sınırlandırılmış sürede, birikim ve becerilerine dayalı olarak savunmuş ya da önermeye karşı çıkmışlardır. Konuşmacıların konuşmaları görüntülü olarak kaydedilmiştir. Aynı zamanda konuşmacı seçtiği önermeye ait formu alarak kendisinden istenilen bilgileri formda ifade etmiştir.

Türkçe öğretmen adaylarının görüntülü kayıtları incelenerek, konuşmaları anlatım bozuklukları, söylem hataları dâhil hiçbir değişikliğe uğratılmadan yazıya dökülerek metin haline dönüştürülmüştür.

3. BULGULAR

Araştırma sonucunda Türkçe öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşma sürecinde kullandıkları gerekçelendirme rolleri cinsiyet ve sınıf değişkenine göre farklılık gösterdiği gözlenmiştir.

Türkçe Öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşmada gerekçelendirme rolleri kullanımının cinsiyet değişkenine göre dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılım

	Öneren(R1)	Karşı çıkan(R2)	Kararsız(R3)
Erkek	11	4	1
Kadın	16	3	3

Tablo 2'ye göre kadın ve erkek adayların en çok tercih ettikleri gerekçelendirme rolü kadınlarda 16, erkeklerde 11 sayı ile R1 olarak görülmektedir. Bununla birlikte R2 gerekçelendirme rolü kadınlarda 3 erkeklerde 4 aday tarafından tercih edilmiştir. R3 gerekçelendirme rolü de 1 erkek aday ve 3 kadın aday tarafından tercih edilmiştir.

Toplumsal değer yargıları, cinse bağlı rol beklentileri kadın ve erkeğin dilinin şekillenmesinde etken olmaktadır. Dilde kadın ve erkeğin ifade biçiminin farklılığı, konuşmada kullanılan sözcüklerin cinsiyete bağlı değişkenlik göstermesi toplum tarafından kadın ve erkeğe yüklenen rollerin etkisidir.

Araştırma kapsamında, gerekçelendirme rolü kullanmada kadın adayların erkek adaylara oranla daha fazla gerekçelendirme rolü kullandıkları görülmüştür. Buna kadın doğasının doğal sonucu olarak yaklaşmak mümkündür. Bir genelleme yapmak gerekirse, kadınların konuşmaları esnasında konuşmanın hakkını vermek adına hissederek anlattıkları söylenebilir. Bu açıdan konuşma sürecinde rollerin farklılaşması beklenen bir sonuçtur.

R1 rolü 11 erkek, 16 kadın aday tarafından tercih edilmiştir. Burada kadın adayların daha çok önerme rolünde buldukları görülmektedir. Burada kadınların kendilerine has özelliklerinin konuşmalarına yansıdığını görüyoruz. Yani olaylara daha duygusal bakış açısı sergileyebilmektedirler ve bu konuşmalarındaki gerekçelendirmelere yansımaktadır. 2. sınıf bir kadın aday *'Bir toplumun gelişimi için birey kendisi kadar etkilediği kişilerin davranışlarından da sorumludur.'* önermesine “Sadece dünyamızı değiştirerek dünyayı değiştiremeyiz. Eğer dünya değişsin istiyorsak başkalarının dünyalarına da el atmalıyız.” söylemi ile buna örnek oluşturmuştur. 2. sınıf bir erkek aday *'Kentleşme hızının fazla olması yeşil alanları daraltır.'* önermesi için “ İş yatırımlarına belli bir önem vermemiz gerekiyor fakat doğayı yok etmeden” şeklinde gerekçelendirme ile R1 rolünü sergilemiştir. İki söylem, kadın adayın olaya daha duygusal yaklaşım bu yönlü önermelerde bulunurken ve erkek adayın daha gerçekçi bir ifade kullanması noktasında farklılık göstermektedir. Yani cinsiyet özelliklerinin, bireylerin gerekçelendirme süreçlerinde aldıkları rolleri ve rollere ait söylemleri etkilediği söylenebilir.

R2 gerekçelendirme rolü, 4 erkek 3 kadın aday tarafından tercih edilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi toplumsal etkenler sebebi ile R2 çok tercih edilen bir gerekçelendirme rolü olmamıştır ancak kadın ve erkek adaylar arasında kullanım bakımından ciddi bir ayrım görülmemektedir. 1. sınıf bir erkek aday, *'Teknoloji insan hayatı için gereklidir.'* önermesi için yaptığı konuşmada, “ Bu teknolojinin ve diğer insan yapısı olan her şeyin gerekli ya da gereksiz olduğunu tartışmak kadar saçma bir şey yoktur.” söylemi ile R2 rolünü yansıtmıştır. 1. Sınıf bir kadın aday *'Toplumsal düzen için din bir ihtiyaçtır.'* önermesine “Doğru bir cevap olabilecekken çok eksik bir cümle bence çünkü toplumsal düzen içi din bir ihtiyaç değildir. Vicdan bir ihtiyaçtır.” İfadelerini kullanmış, önermeye karşı çıkarak R2 rolünü üstlenmiştir.

R3 gerekçelendirme rolü, 1 erkek 3 kadın aday tarafından kullanılmıştır. Bunlara örnek olarak *'Yabancı dil eğitimi, en iyi şekilde almak için yabancı dilin konuşulduğu ülkeye gitmek gerekir.'* önermesi için 4. Sınıf bir kadın aday, söylemine “yabancı dil eğitimi en iyi konuşulduğu ülkede alınır çünkü biz o ülkede o dile maruz kalırız.” Söyleminin ardından “Karşımızda illa ki o dili konuşan insan olmasına da gerek yok. O ülkenin vatandaşı olmasına da gerek yok, onu iyi bilen bir insanla biz diyalog içinde olursak yine o dile maruz kalmış olacağız.” söylemi ile kararsızlık yaşadığını ortaya koymuş R3 gerekçelendirme rolünü yansıtmıştır.

Türkçe öğretmen adaylarının gerekçelendirme sürecinde R3 modelinin her iki cinsiyet için de en az düzeyde olması beklenir. Bu noktada öğretmen adaylarının daha kararlı gerekçelendirmeler sunmaları gerekmektedir. Türkçe öğretmen adayları gerek kişisel gerek mesleki anlamda bu beceriyi kazanmış olmalıdırlar. Hazırlıksız konuşmada gerekçelendirme yaparken kararlı bir tutuma sahip olmak

için bu anlamda edinilecek yaşam deneyimleri, hızlı düşünebilme becerisi gereklidir. Hızlı düşünebilmek de kelime hazinesinin geniş olması, zekâ becerilerinin gelişkin olması durumları ile ilgilidir.

Türkçe Öğretmen adaylarının hazırlıksız konuşmada gerekçelendirme rolleri kullanımının sınıf değişkenine göre dağılımı Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Sınıf Değişkenine Göre Dağılım

	Öneren(R1)	Karşı çıkan(R2)	Kararsız(R3)
Sınıf 1	5	5	1
Sınıf 2	7	0	2
Sınıf 3	8	0	0
Sınıf 4	7	2	1

Tablo 3’te gösterilen verilere göre R1 rolü 1. sınıf 5, 2. sınıf 7, 3. sınıf 8 4. sınıf 7, tercih edilme ile toplamda 27 tercih gerçekleşmiştir. Türkçe öğretmenliği 1. Sınıf adaylardan 1 aday herhangi bir gerekçelendirme rolü üstlenmemiştir. 5 aday R1, rolünü üstlenmiştir. 5 aday R2 ve 1 aday R3 rolünü üstlenirken 1 aday R1 ve R2 rollerini 1 aday da R2 ve R3 rollerini aynı anda üstlenerek bu rollere ilişkin tepkiler vermişlerdir. 2. Sınıf adaylardan, 1 aday herhangi bir gerekçelendirme rolünü üstlenmezken 7 aday R1 rolünü; 2 aday R3 rolünü üstlenmiştir. Hiçbir aday R2 rolünü üstlenmemiştir Bununla birlikte, 3. sınıf adaylardan 2 aday herhangi bir gerekçelendirme rolü üstlenmemiştir. Geriye kalan 8 adayın tamamı R1 rolünü üstlenmiştir. 4. sınıf adaylardan, 7 aday R1; 2 aday R2; 1 aday R3 rolünü üstlenmiştir.

Sınıf düzeylerine bağlı olarak R1 stratejisinin kullanımı 3. Sınıfa kadar artış göstermiş R1’i en çok kullanan 3. sınıf öğrencileri olmuştur. 3. ve 4. Sınıf aday sayıları arasında sadece 1 fark olduğu görülmüştür. Burada adayların bireysel farklılıkları da göz önünde bulundurulduğunda tahmin edilebilecek bir sonuç olduğu söylenebilir.

R1 gerekçelendirme rolüne örnek olarak 1. sınıf bir aday, *‘İnsanın en kıymetli sermayesi zamandır.’* Önermesi için konuşma yaparken *“Zamanımızı doğru kullanmalı, boş şeylere harcamamalı, zamanımızı mutlaka faydalı bir şekilde kullanmalıyız. Hepimiz, doğarız, büyürüz, ölürüz. Zamanımız gerçekten çok kısa. Zaman gözümüze önemli bir faktör gibi görünmese de akıp giden uzun bir yol. Onun için zamanımızı doğru kullanmalı, her şeyimizi yapabilmeli bunu etkili ve etkin bir şekilde yapabilmeliyiz.”* söylemi ile öneren (S1) rolünü üstlenmiştir. 4. sınıf bir aday da *‘Cezalandırıcı eğitim, çocuğun gelişimini olumsuz etkiler.’* Önermesi için *“Cezalandırıcı eğitimin gerekli olduğunu düşünmüyorum. Daha çok çağdaş eğitim modellerini almalıyız biz eğitim sistemimize.”* Yargısı ile R1 rolünü üstlenmiştir.

R2 gerekçelendirme rolü, 1. sınıf 5 ve 4. sınıf 2 olmak üzere toplam 7 aday tarafından tercih edilmiştir. 2. ve 3. sınıflarda hiçbir aday tarafından tercih edilmemiştir. Adayların R2 gerekçelendirme rolünü tercih etmelerinde sınıf derecesi bağlamında herhangi bir anlamlı bağ bulunmamaktadır. Ancak R2 (karşı çıkan) rolü, kültürel anlamda değerlendirildiğinde toplumsal olarak çok kullanılmayan bir tür

olduğunu söylemek mümkündür. Kültürel yapı bağlamında, bireyler küçük yaşlardan itibaren bir şeye karşı çıkması engellenerek yetiştirilir. Bu, toplumdaki saygı olgusunun bir parçasıdır denilebilir. Ailede anne, baba, ağabey, abla; okulda öğretmen vb. gibi bireylerin kendinden büyük kimselere karşı çıkma durumu saygısızlık olarak değerlendirilir. Bunun için bu durum toplumun konuşma kültürüne etki etmektedir. Dolayısıyla toplum içinde herhangi bir şeye karşı çıkma durumu ve bu durumu ortaya çıkaracak, sözcük, hitap cümle yapısı gibi konuşma kavramları eksikliğinin de bundan kaynaklandığı söylenebilir. Yetiştirilme tarzına bağlı olarak, anlatılanlara nispeten daha özgürlükçü ortamlarda yetişen bireyler, bu rolü daha etkin kullanırlar. Buna örnek olarak 1. sınıf bir adayın '*Teknoloji insan hayatı için gereklidir.*' önermesine "*Bunun doğru mu yanlış mı olduğu tartışma konusu ama benim savım bunun yanlış olduğu düşüncesinde. Çünkü teknolojinin kusursuzlaştırılmasına karşıyım.*" söylemi ile karşı çıkmıştır.

R3 gerekçelendirme rolü, 1. sınıf 1, 2. sınıf 2 ve 4. sınıf 1 aday olmak üzere toplamda 4 aday tarafından kullanılmıştır. Bu rol, öğretmen adayları tarafından kullanılması çok beklenmeyen, tercih edilmeyen roldür. Öğretmen adaylarının konuşmalarında ne istediğini bilen, doğru, güzel ve anlaşılır şekilde ifade eden bireyler olması beklenir. Bireylerin kişilik özellikleri, yaşam koşulları, eğitimleri ve kendilerini geliştirme düzeyleri bu rolün kullanılma düzeyinde etkilidir. Kendini gerçekleştirmiş, ne istediğini bilen bireylerin konuşmalarında kararlı ve net olurlar. Bunun için de amaçlarına en uygun gerekçelendirme rolüne bürünürler. Aksi durumda konuşma çok etkileyici olmayacak amacına yeterli derecede ulaşamayacaktır. R3 gerekçelendirme rolüne örnek olarak; 2. sınıf bir öğrenci '*Her meslek saygındır.*' önermesi için konuşmasına önermeyi doğrularak "*Her meslek saygındır.*" İfadesi ile başlamıştır. Konuşmanın ilerleyen bölümlerinde "*Zaten atanamayacağım psikolojisinde oluyorum. O şekilde olduğu için tam olarak mesleğimi yapamıyorum.*" İfadesi ile aslında kendi içinde de kararsızlık yaşadığını ortaya koymuştur

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Hazırlıksız konuşma öğretmenlerin, özellikle Türkçe öğretmenlerinin gelişkin olması beklenen yetisidir. Özellikle verimli bir eğitimin sağlanması açısından Türkçe öğretmenlerinin hazırlıksız konuşmada gerekçelendirme yapabilmeleri önem taşımaktadır. Mcneill ve Pimentel'de (2010) argümantasyon temelli yaklaşımlarda öğretmenin, açık uçlu sorular sorması, argümantasyon içindeki öğrenciler arasındaki diyalogları cesaretlendirmesi ve öğrencilerin iddiaları için muhakeme yapma ve kanıtlar sağlamasını destekleme için anahtar bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu açıdan da Türkçe öğretmen adaylarının gerekçelendirmeleri önem taşımaktadır. Bu bağlamda gerekçelendirme becerisi erken yaşlarda desteklenmesi gereken bir beceridir. Becerinin desteklenmesi durumunda beceri gelişim gösterecektir. Wissinger (2012) sosyal bilgiler dersinde argümantatif tartışmaların öğrencilerin oluşturdukları yazılı argümanlara etkisini araştırdığı çalışmayı deney ve kontrol grubu ile yürütmüştür. Toplam üç hafta devam eden çalışmada argümantasyon sürecine uygun tartışmaların yürütüldüğü deney

grubu öğrencilerinin her hafta yapılan tartışmalar sonunda argüman düzeylerinin arttığı, daha kaliteli argümanlar ürettikleri ve kontrol grubu öğrencileri ile aralarında anlamlı bir fark çıktığı tespit edilmiştir.

Türkçe öğretmen adaylarının gerekçelendirme yapmaları, eğitim sürecinin desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Altun (2014), argümantasyon eğitimi almamış öğretmen adaylarıyla yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının zengin bir tartışma ortamı oluşturamadıklarını vurgulamaktadır. Gerekçelendirme yapılan sınıf ortamlarında gerekçelendirme yapılmayan sınıf ortamlarına göre daha etkili öğrenme sağlanacaktır. Bunun için Türkçe öğretmen adaylarının gerekçelendirme yapabilme noktasında eğitim almaları eğitim sürecinin daha etkin olmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte Kale, Aktamış ve Özcan'da (2014) yüksek lisans eğitimi alan öğretmenlerle ilgili yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin argümantasyon kavramını bu süreçte ilk kez duydukları ve eğitim sürecinde argümantasyonu sınıflarda nasıl uygulayacakları konusunda eğitim öncesinde bir farkındalıklarının olmadığını, eğitim sonrasında ise farkındalıklarının arttığını ortaya koymuştur. Bu durum göstermektedir ki lisans düzeyinde öğretmen adayları gerekçelendirme kapsamında yeterli bir eğitim almamaktadır.

Gerekçelendirme, konuya açıklık getirmek bakımından önem taşırken gerekçelendirme yapılırken üstlenilen roller de gerekçelendirmenin etkili olması bakımından öneme sahiptir. Gerekçelendirme rolü adayların önermeler hakkında hazırlıksız konuşma yaparken girdikleri roldür. Bir aday konuşması esnasında süreç içinde birden fazla role bürünebilir. Türkçe öğretmen adayları, hazırlıksız konuşma sürecinde tüm sınıf düzeylerinde R1 (öneren) rolünü ağırlıklı olarak kullanmıştır (27 aday). Türkçe Öğretmen adaylarının R2 (Karşı çıkan) ve R3 (Kararsız) rollerini daha az kullandığı görülmüştür. Bu rollerin daha az kullanılması bireylerin eleştirel düşünme becerileri ile ilişkilendirilebilir. Eleştirel düşünmenin bilgiyi kazanma, değerlendirme ve kullanma becerilerine dayalı bir edimdir. Eleştirel düşünme yargılama ve sorgulama süreçlerini içinde barındırır. Çok yönlü düşünebilmektir. Bu becerinin kullanılması bireylere farklı bakış açıları, farklı sonuçlar sunar. Araştırma kapsamında yapılan değerlendirmelerde bu becerinin eksikliğini gerekçelendirmeleri ve dolayısıyla adayların gerekçelendirme sürecinde üstlenecekleri farklı gerekçelendirme rollerini kullanmalarını kısıtlamıştır. Bundan kaynaklı olarak her sınıf düzeyinde yakın sayılarda aynı rollerin kullanıldığı görülmüş, sınıf farklılığı değişkeni bağlamında adayların gerekçelendirme rollerini kullanmalarında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Araştırmada görülmüştür ki hem kadın hem erkek adaylar ataerkil bir toplumda yaşamının izlerini büründükleri rollerde yansıtmış, her iki cinsiyet de en çok R1 rolünü kullanmıştır. Yani dinleyen ve kabul eden, bu yönlü söylemlerde bulunan rol çoklukla benimsenmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler, değerlendirildiğinde toplumların bireylere yükledikleri cinsiyet rollerinin, konuşma biçimlerine etki ettiği söylenebilir. R3 rolünün 3 kadın, bir erkek aday tarafından tercih edilmesi bu duruma örnek teşkil eder. Bu noktada toplumsal anlamda; söyledikleri dinlenmeyen, önemsenmeyen, yok sayılan kadın profili söylemlerinde kabul görmek açısından paniklemede ve kararsız kalarak ifadelerinde karmaşıklığa sebebiyet vermektedir.

KAYNAKÇA

- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara. Pegem Akademi.
- Crowell, A. ve Kuhn, D. (2012). *Developing dialogic argumentation skills: A three-year intervention study*. Journal of Cognition and Development, 15(2), 363-381.
- Çakır, C. (2004). *Anlamanın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kökanlambilim ve Artanlambilim*, Demirel, Ö. (2003). *Türkçe Öğretimi*. Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, Y., ve Sağlam, Ö. (2013), 7. *Sınıf Öğrencilerinin Hazırlıksız Konuşma Becerileri*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(24), 43-56.
- Doğan, Y. (2009). *Konuşma Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Önerileri*. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Kış 2009, 7(1), 185-204.
- Doğru, S. (2016). *Argümantasyon temelli sınıf içi etkinliklerin ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına, mantıksal düşünme becerilerine ve tartışma istekliklerine olan etkisi* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 432696)
- Erdem A. (2012). *Yapılandırmacı Karma Öğrenme Ortamlarının Dinleme ve Konuşma Becerilerine Etkisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ilköğretim Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 43-58.
- Erduran, S., Simon, S. ve Osborne, J. (2008). *Tap ping into argümentation developments in the application of Toulmin's argument pattern for studying science discourse*. International Science Education, 88, 915-933.
- Kale, B., Aktamış, H., Özcan R. (2014) *Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Argümantasyona Yönelik Görüşleri*. 11. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi(UFBMEK), 11-14 Eylül, Adana.
- Kanatlı, F. (1998). *Dilbilimsel Gerekçeleştirme Çözümlemesi -Almanca ve Türkçe Boşanma Metinleri Bağlamında Gerekçeleştirme ve Belirleyenleri*, Yayımlanmış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (1995). *Türkçe Öğretim*, Ankara: Engin Yayınevi.
- McNeill, K. L., Pimentel, D. S. (2010). *Scientific Discourse in Three Urban Classrooms: The Role of the Teacher in Engaging High School Students in Argumentation*. Science Education, 94: 203-229.
- Plantin, C. (1996). *L'Argumentation*. Paris: Le Seuil. Mémo.
- Taşer, S. (2000). *Örneklerle Konuşma Eğitimi*. İstanbul. Papirüs Yayınları.
- Toulmin, S. E. (1958). *The Uses of Argument*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Toulmin, S. E. (2000). *Return to Reason*. Harvard University Pres: Cambridge, London.

Wissinger, D. R. (2012). Using argumentative discussions to enhance the written arguments of middle school students in social studies classrooms (Doktora tezi). University of Maryland, Faculty of the Graduate School.”

EXTENDED ABSTRACT

Ensuring social integrity, the transfer of culture, the development of the country, the order of social life, is about how the language is used. In this context, Turkish teacher candidates who have the task of teaching the language have great responsibility. In this respect, the reasoning skills of Turkish teacher candidates during the unprepared speaking process are of great importance in their professional lives. The main factor of speaking skill education is Turkish teachers. The Turkish teachers who will develop the skill are expected to be a positive example in this regard. It has been observed that there are various studies on Turkish language teacher candidates' speech trainings, interest and unprepared speaking skills. However, it has been observed that these issues are not mentioned in the studies carried out in order to make justification during the unprepared speech process. In this study, it is aimed to find out whether the justification roles of Turkish teacher candidates in the unprepared speaking process change according to gender and class factors. For this purpose, classification was made based on Toulmin's justification model. Reasoning roles used by Turkish teacher candidates in unprepared speech were examined by content analysis method according to the justification stages based on the classification made. Information on the justification model of Toulmin has been examined within the scope of the justification roles in the theoretical framework. In this research, content analysis method was used. This method is preferred because it is suitable for the study of the research and has features that contribute to the research. In line with the aforementioned theoretical knowledge, the preference of content analysis in this research seems to be consistent with the purpose of the research. The preparation of unprepared speech texts in the form of written texts can be defined as the analysis units of the study. In addition, it is possible to describe (interpret and quantify) the categorical features of Toulmin's Justification Model, which is considered within the theoretical framework. As a result of the research, it was seen that both male and female candidates reflected the traces of living in a patriarchal society in their roles, and both genders used R1 most. In other words, the role that listens and accepts and makes these discourses is widely adopted. When the data obtained from the study are evaluated, it can be said that the gender roles that societies impose on individuals affect the way of speaking.